

ПОЛЕМИКЕ

Проф. др Павле С. РАДУСИНОВИЋ*

ПОТВРЂЕНЕ ЛЕКОВИЋЕВЕ КЛЕВЕТЕ

"Уколико истина напредује,
и лажи се утолико гомилају
да негирају њено корачање."
(Зола: Оптужујем...)

На почетку одговора на други Лековићев насртај, подсетићемо на веома стару непалску причу о једној врсти хималајских орлова која се у завршним годинама живота снемогло спушта на ниже коте са којих, мада онемоћало, али и не мање грабљивично насрће и на повеће птице, које их у самоодбрани укљувавају. И тада, понашајући се као острвљени умишљеници, они, у ствари, постају орлуци. Обезнањени отпором недужних, они реанимацијом ранијих ликвидаторских способности покушавају да елиминишу изазване противнике. При томе се заваравaju привидом заклањања злогног чина задриглом ширином распршених крила и њиховог сенилног и стерилног размаха.

Лековић је, очигледно, сматрао да ће већ првим, лично мотивисаним насртајем, са "надмоћном лакоћом", завршити свој замишљени реванш. Међутим, судећи по овом другом, знатно обимнијем и по перфидији, хипокризији и обманама "савршенијем", насртају, тако није испало. Уздрман чињеницама и проницањем у његове зле намјере укоријењене у личном нарцисоидном уображењу и недостојном надгорњавању, Лековић се латио и оног, по злу од раније добро познатог политичког оружја које је деценијама било опako и застрашујуће. Како изгледа, оно би по Лековићу и данас такво могло бити. Тај заправо, из већ "застарелих" корица искукани политички мач који је за дуго раздобље брозовштине задавао страх немјерљивом броју слободара и мислећих достојанственика - мач којим Лековић тако олако и данас послије свих трагичних разбојни-

* Аутор је редовни професор Универзитета Црне Горе. Иностранци члан Академије природних наука Руске федерације. Редовни је члан Међународне словенске академије наука, образовања, уметности и културе и почасни члан Руског географског друштва.

штава и монструозне Голготе голооточког времена витла, подижући га, дакле, и у овој прилици, требало би да буде посве довољан разлог да сваку даљу расправу са Лековићем са индигнацијом и гнушањем одбацимо. Али, полазећи од увјерења да поштовани читаоци, којима се и у овој прилици једино обраћам, у томе мачу виде бумеранг за онога који га је посегнуо, наставићемо и са овим, другим, одговором, одлучни да он буде и посљедњи.

Као у претходном и у овом одговору поћи ћемо путем чињеница, збирајући их у интегрални поредак истине.

Дакле, гдје друго да својим злочестим побудама него управо у измишљотинама и подметањима Лековић може да нађе своја упоришта. Нимало се не либећи, он њима и започиње свој одговор - без доказа доказујући да је моја књига у црногорској јавности безмало изазвала изненађење, и то уз остало и тиме што сам ријешио да "о себи напишем двије дебеле књиге". Да, Лековићу, у сваком случају, буде ли што остало од нарушеног здравља најмање још једну, и то књигу сјећања и успомена из Русије у којој сам периодично боравио готово годину дана.

Шта то присиљава Лековића да, обмањујући читаоце, устврди да се "негативно мишљење о мојој књизи оформило и прије неголи се он на њу критички осврнуо". Чињенице говоре супротно: моја књига угледала је јавност на Октобарском сајму књига 1998. године. Од тада до овог трену у њој је објављена само једна, рећи ћемо, афирмативна информација у дневнику "Дан" (20. IX 1999) и ништа више. Према томе, чије се то рекла-казала мишљење прије Лековићевог "оформило".

О првом јавном насртају (ваљда је ЦАНУ јавна установа) подгорички дневник "Вијести" је одмах након сједнице (у броју за 28, 29, 30. XI и 1. XII 1998) објавио информацију у којој се наводи да се "на крају сједнице Академије присутнима обратио Д. Лековић, *изненадивши њихом своја излањања*. Повод јављања био је одбрана части и достојанства академије од скорашњег јавног безочног и неоправданог напада. Тај напад извршио је проф. др Павле С. Радусиновић у својој књизи Путевима времена".

Дрскост Лековићеве неистине огледа се у томе што се у овом случају уопште не ради о нападу на Академију као институцију, већ о реговању на оне њене чланове за које сам увјерен да су саздању неправде према мени, и не само према мени, највише допринијели. Она је на крају стекла пуни израз у одлуци да за научну област у којој дјелујем, у изради Енциклопедије Црне Горе буде именована особа, којој је неосновано дата предност. За рад на Енциклопедији, иначе, нијесам био заинтересован, али чињеница да за сарадњу нијесам био понуђен била је повод да на самовољу, и претходну и ову, одлучно реагујем.

И наравно, није било разлога да се међу онима које сам у мом реагујућем писму споменуо нађе и Лековићево име. Сматрало се да смо сарадници (уз сву злоћу којом ме напада, сада је немогуће рећи и пријатељи). Иако са не малим закашњењем он је схватио да је моје научно дјело солидна основа за пријем у Академију, због чега ме и гласао. Међу мојим сарадницима и пријатељима било је мишљења да га превише ци-

јеним. И они су управо били први који су, прочитавши односну информацију у "Вијестима", његов насртај означили као ријетку подлост. Јер Лековић се огласио као непозван, те ако већ није био спреман да постави питање шта је то неправедно и увредљиво учињено колеги Радусиновићу, могао је бар да се не огласи. Али, умјесто да тако поступи, препуштајући одговоре онима којих се моје писмо (насловљено: "Одговор на један подли допис") тичало, он је напросто, једва дочекавши "пружену" шансу, острашћено злоупотребио за лични реванш. Заслијепљен њиме, у параноичној самозаљубљености допустио је себи да брутално погази све оно што нас је сараднички и, вјеровали смо цјелиходно, повезивало. И што је у свему најтеже, допустио је себи да насрне на најтемељнију чојекову вриједност - на моју душевност.

Да ова констатација за поштоване читаоце не би личила на фразу, упознаћемо их са вјеродостојним доказима. Они се састоје у чињеницама које је Лековић својеручно потврдио да би их затим према својој потреби застидно оповргао. Ријеч је, наиме, о интервјуу датом "Покрету", гласилу омладине Црне Горе (бр. 214, 2. X 1991), у коме сам на четири од постављених осам питања, под насловом: "Слободоумље - водећи стваралачки идеал", дао следеће одговоре:

Први. "А, нејосредни и њолиитички "добро" искористићени њовод за њочешак јавних ѡроџона мојих ѡогледа и сѡавова био је ѡѡрошићјни џовор над одром исѡакнућоџ и храброџ ѡићриоѡе, џолоѡићокоџ великомученика Баја Бошкова Вукчевића у Боћуну, аћрила 1971. На ѡој великој сахрани, у мношћиву народа нашао се и до ѡада највећи број окућљених Голоѡићочана, ѡредвоћених" ѡознаћим углединим људима: Ђоком Мирашевићем, Марком Поћовићем, Дукљаном Вукоћићем, Ђоком Пејовићем и друћим. Између осѡалоџ (вјеровачно ѡако нешћо ѡрви ћућу у Црној Гори ѡослије 1948) рекао сам следеће: "Пушконошци и јуначе, изаћоо си из сћироја да своје џолоѡићоке мученичке дане и ноћи савићеш у бол и ћуџу о којима осѡа сћомен за вјекове". У медијској и боџћейћића у каквој све камѡањи и са ѡада ѡознаћоом џромѡуцаћићелном фразеолоџијом брозовскоџ ћића, након ѡридесећоодневноџ заћвора у Јусовачи морао сам да наћусћим Педаџошћу академију и џоћиво осамнаесћи џодина ѡроведем на друћом, нарочићо у доходовном ѡогледу, крајње неадекватном радном мјесћу. Одмах након јануарскоџ ѡревраћа (марћа исће џодине), ѡоново сам изабран за редовноџ ѡрофесора Универзићейћа. За све ѡе џодине било је најћеже ѡо шћо ми је било ономоџућено да радим у научној инсћићићуцији. Сазнање да се у ѡоме огледала ѡејћежа на заћићрању мођа научноџ рада, ућейћосћиручавало је моју енерџију да не ѡосусћанем. У ѡоликим и ћаквим џодинама изолаћије и конћироле усћоо сам да ћрићремим шесћи књиџа, од којих је чећири објавила Срћска академија наука и умјетћносћи. Друће двије су ућправо ѡоменуће, а објављене су у издању Исћићоријскоџ инсћићићућа Црне Горе и "Универзићейћеске ријечи".

На завршни дио вашеџ ћићћања са особићоом задовољсћивом одџоворићу мићићу Максима Горкоџ, који ме, ѡоред друћих, ѡоглавићоо руских ћисаца, ћраћићи од ране младосћи: "Шћо још увијек на овом свије-

иу има подлаца и нишкова (бирократија) то је само зајо шито их свејшлоси мисли није ослободила безумља".

Други. "Будући да сам као младић доживио 1948. годину и прошао паклени казатајски и голошочки жвањ заувјек сам одлучио да не будем било чија продужена оиресивна рука и псница. А и иначе је свако насиље дубоко иује мојему породичном васишању и укуном психоменталном склоју. Својим идеалима заснованим на тежњама према истини и правди, надасве социјалној правди, никада нијесам преишавио недоушиво насиље, шито, свакако, не значи да искључујем борбу за те идеале, али часну и досијансивену борбу. Најкраће: за часне циљеве се треба борити добро примјереним, часним методима. У проишвом, методе могу изврћи руљу сам циљ.

Сагласно овом сшау, ни наука, чији је универзални циљ оикривање истине о свејету и живоју, не може усјеино да се развија уколико јој сви предуслови не омоућавају размах слободоумља, креативних ишенијала и сшваралаштва уишше.

Трећи. "Као малошени учесник раша и скојевац из најмлађе раине генерације, те приадник првих послјерајних мајурских генерација - генерација кубикаша, ируааша, врандукаша и ђачких кружокаша, чији су се идеали огледали у самојжривованом, несевичном раду за ишше добро народа и домовине, данас могу рећи да су ти и ипакви идеали мојих вршњака, шада, дакле, већ давно обузеиш неиновољивим еншузијазмом и корчагинском вјером да градимо и да ћемо изградити друштво колективнот алируизма, неишворенот човјекољубља и заједничке брије свих о свима - дубоко и жесико изневјерени. Те генерације су недужно, срамно и на казатајски и голошочки начин паклено десейковане, иочев од 1948. године. Та бјесомучна жњешва "прије рока" остшавила је болни ираж на послјерајну младоси ове наше нашафене земље... Али, да ли је уишше могуће замислити живој без идеала. Мој одговор је кашегоричан: немоуће је. Нека су и уиошја, али не може! На идеалима своје младоси тријао сам се чшавот живоша - с љубављу и оданошћу. На њима, неусахлим - нарасле су и моје сшваралачке снаге и снаге ошшора према ширанији".

Четврти. "Искрено шворећи, љубав према Русији, као и сви дични Црношорци, иосисао сам с мајчиним млијеком. Русија живи у нама снагом аманеша наших очева и предака. Друштво црношорско-рускот пријашељсшва основали смо ио неишозивом ишшоријском ираву Црношорца да ипакво Друштво имају. Основали смо га након шито је, због Русије, Јосиј Броз Црну Гору обавио најцрним злом. Без обзира на иромјене било које врше, дубоко ишшоријско пријашељсшво између црношорскот и рускот народа мора бити вјечно".

Написане ријечи које сам од Лековића добио након што је прочитао ове и друге моје одговоре, гласе: "Драги мој Пајо, захваљујем на пошлци, честитам на дивном интервјуу са жељом да допринесе Твом избору у Академију" (11. XI 1991).

А шта тек да кажемо о другом Лековићевом писму упућеном заједно с промотивном ријечју првог броја "Словенског гласника" за коју

сам, једнако као и за моју такву ријеч, како сам то у претходном одговору образложио, предложио да не треба да буду и да без одобрења Редакције не могу бити објављена у другом броју Гласника, већ једино у његовом трећем броју. Мој коментар одређених исказа у том писму сведених на перфидну обланду којом Лековић баш "грандомански" истиче своју улогу ("Ја, као главни уредник...") ће у овој прилици изостати. Међутим, начин на који се он однио према промоцији истог часописа на прес-конференцији за домаће и стране новинаре у Београду не може се заобићи. У присуству наших сарадника др Драга Ђупића и даровитог филозофа Павла Д. Ивића, с једне, и Д. Лековића, с друге стране, подуже сам веома надахното говорио о братским историјским и традиционалним везама Црне Горе и Русије прожетим неизмерном љубављу Црногораца према Русима, која је импресивно заступљена у нашем часопису. Посебно сам заносно говорио о заиста бесмртној поеми љубави према Русији, о "Здравци у Москви" Душана Костића. И док су ми на крају Ђупић и Ивић најсрдачније честитали, Лековић не само што није казао ни једну једину ријеч, него је, остављајући нас тројицу, напросто збрисао. На питање зашто сам ово навео, постоји само један одговор: Лековић и њему слични никада нијесу жељели ни да схвате а камоли да прихвате непатворену чистоту и дубину љубави голооточких мученика према Русији, према братском руском народу. На велику жалост, дуга и по свом дејству и превише дуга, жестока и сурова антисовјетска инфекција у нашој намученој отаџбини оставила је тешке трагове не само антипатије, него и извесне мржње према Русији и руском народу. Наши низводни пливачи поодавно су почели да се башкаре у западним водама. Тек потоњих година започели су да се батргају као да су затечени. Лековић добро зна да је то тако било. Његово је питање зашто се није разјашњавао са оним усјаним главама које су, рецимо, "несврстано" трубиле: "Ми смо савјест човјечанства". Ту савјест, значи, није представљала она заједница (социјалистичка) и снага од које је зависио мир и прогрес човјечанства, него су, ето, они самозвано то били.

Зашто сам сматрао нужним да ове опште напомене истакнем. Сматрао сам, и сматрам, зато што Лековић и данас најискренију љубав према Русији, као најкарактеристичнију сачувану љубав у редовима голооточких мученика и надаље квалификује "флоскулозама" из давно познатог ликвидаторског арсенала - попут оне, можемо рећи главне о тзв. "накарадним информбировско-стаљинистичким назорима" огромног броја недужних страдалника којима се Лековић и сада служи. Сужавати опцију кобног осмашког разлома Лековићевом верзијом објективно би значило негирати дубоку историјску и традиционалну, боље рећи етнокултурну и културно-историјску свијест свога народа. Наравно, не омаловажавајући и ону другу, доктринарну димензију, за прву се може рећи да је била знатно моћнија, да је била тежишна. Сви побједоносни поратни путеви водили су ка братској сарадњи са руским и свим словенским народима, што ће рећи, у објекцији датог времена са Земљом Совјета и заједницом социјалистичких земаља. За могуће друго гледиште, укључивши и Лековићево по овом питању, никада нијесам и нећу казати

да је оно недостојно и да се може уважити као довољан разлог за прекид сарадње са његовим заступником. Ни најмање не завидим Лековићу што он то може.

Но, управо након изложеног става, читаоцима је дата битна основа за спознају и оцјену Лековићевог лицемјерја. Само им преостаје да упореде оно што сада говори са оним што је казао поводом мога претходног интервјуа. То особито важи за питања која се односе на његову оставку на дужност главног уредника. Али, тако бива увијек када се упоришта и мотивације одређених насртаја налазе у острашћеном субјективизму.

Без било какве недоумице то се надаље очитује у следећем:

Прво, идеја за покретање Словенског гласника дата је у иницијативном одбору за оснивање Свесловенског друштва Црне Горе, с јесене 1992. године. До појаве његовог првог броја протекле су четири године. За то вријеме требало је прибавити радове и одговарајућа средства за штампање. На том битном послу ангажовало се руководство Друштва, а затим и Редакција часописа. Лековић се у то укључио на самом крају завршеног посла. На сједници Редакције прибрани радови су једногласно прихваћени. Најзад на промоцији у Београду његова ријеч о часопису била је изричито позитивна. Према томе, на шта личе његови накнадни приговори? Ни на шта, осим на оно што они јесу: на лицемјерје.

За иностране чланове Редакције Лековић никога није предложио, а могао је. Послије мога појашњења предлога односних личности, предлог је такође прихваћен. Ни за проширени састав почасних чланова Редакције именованих у другом броју Гласника он никога није предложио. Као да му је неко бранио. Није нико, и он то добро зна. Чему онда његове интриге.

Друго, о разлозима због којих његова ријеч на промоцији првог броја Гласника није могла бити објављена у његовом другом броју већ сам рекао у претходном одговору. Лековићева жеља да ту ријеч што прије објави у другим гласилима, не чекајући наш трећи број, је питање о коме је сам одлучивао и оно не може бити мјера за било какву "алергију" према њему. Искористио је своје право на начин за који је сматрао да је најбољи, и нека му тако буде. Што би народ рекао - све се добро завршило кад се чељаде здраво и весело дома вратило. При томе не мора бити толико важан мој осјећај о Лековићевом покушају да манипулише мојом маленкошћу.

Треће, његови покушаји да манипулише са људима видни су на примјерима које жели да употреби у овој полемици. Међу разлозима за оставку у Редакцији он у том смислу недостојно призива у помоћ мога и сарадника и пријатеља професора Јагоша Батрићевећа, човјека који је знатно допринио и формирању Друштва и покретања часописа. Он је међу предложенима за учешће на Конгресу словенских народа у Прагу (почетком јуна 1998) био четврти по реду. Непобитна је чињеница да Лековић ни прстом није мрднуо да се омогући одлазак предложених кандидата. Уосталом, као ни за било шта друго што се у том смислу тицало и Друштва и часописа, укључивши и Друштво црногорско-руског прија-

тељства, о чему смо говорили у претходном одговору. Лековић је требало само да чује шта сам, у присуству друга Батрићевића, потпредседнику владе С. Дрљевићу (иначе мом бившем ученику) достојанствено и академски рекао у телефонском разговору у моменту када је, именујући прву тројицу (Лековића, мене и Д. Мартиновића), застао на четвртом Батрићевићу. Рекао сам толико колико је заиста требало рећи, односно толико да Батрићевићу није било потребно да ме макар једном ријечју допуни. Након овога, одмах, истог дана, пошто је ово Лековићу речено, он је умјесто да одмах пође на право мјесто тј. код С. Дрљевића или других органа Владе и одлучно реагује и ургира по истом питању, одбио, како каже, одобрена му средства. Наравно, није ми жао што је друга имао, али Мартиновић и ја нијесмо имали, а од пријављених и припремљених реферата за Конгрес, без било какве сврхе, није требало одустати. Ни сам Батрићевић на овакав наш став није негодовао, па је овакво Лековићево самарићанско јуначење утолико чудније. Кажем чудније, а боље је рећи манипулативније. Да другу Батрићевићу укључивање његовог имена у ову полемику није пријатно најбоље потврђује чињеница да ми је запечаћени коверат са Лековићевом оставком предао тек након више од године дана пошто га је од њега добио. Тачније речено, то писмо (уколико је његово датирање тачно) датирано 27. септембра 1998. године, од Батрићевића сам на руке добио средином новембра 1999. године. Стога оно није могло бити предмет моје пажње у претходном одговору.

У својим манипулативним злоупотребама Лековић се у овој полемици срамно послужио и именом пјесника Петра Ђурановића, за кога ме вежу блиставе странице деценијског, генерацијског пријатељства и другарске сарадње. Нико не може оспорити чињеницу да је Петар Ђурановић један од веома заслужних актера братске сарадње између црногорског и руског народа. То потврђује и његов незаобилазни удио у формирању Друштва црногорско-руског пријатељства, у организовању његових секција, у подстицању њихове активности и др. Из мноштва сјећања на наше другарство и сада с поносом истичем задовољство с којим сам на Московском универзитету (1967) под пазухом носио изузетно угледни часопис "Иностранаја литература" у коме је на првим странама објављена његова ватрена поема о Мамајевом кургану. Једнако томе, један сам од првих читалаца његове поклоњене, потресне књиге "Дани", у којој Ђурановић разобличава монструозне голооточке злочине. Што се тиче питања нашег разлаза, Лековићу је најпаветније да о њему не брине. Јер, не само што о њему ништа неће сазнати, него он није ни достојан да се њиме бави. Нека такође не брине ни о томе шта ће бити записано о нашем пријатељству и другарској сарадњи. А за измишљотину коју ми је у односу на Петра Ђурановића подметнуо остало му је да је срамно на челу носи.

У истој равни, Лековић неистинито подмеће ријечи које сам наводно рекао Владу Стругару, молећи га за посредништво да Лековић не објављује своју критику. У истини моја сугестија је била људски заснована и оправдана. Наиме, вративши се у вријеме прошлгодишње агресије на нашу земљу последице педесетодневног боравка у Москви, све што је

срце мога срца и у дому и у роду нашао сам под оружјем. Само људи празног срца не могу да схвате шта то за оца, брата и родственика значи. Моја сугестија се састојала у томе да се те околности схвате и уваже, те да се полемика помјери до престанка злочиначких насртаја агресора. Али, гле, ојуначени Лековић се није дао. Без застоја је наставио да корача у свом бојовном реваншу. Свака част таквом бездушном бојовнику.

Патолошки склон омаловажавању других и предувјерен да се његовој величини једино може вјеровати, он се дрзнички служи неистинама. Навешћемо још једну од таквих. Њоме се врхуни односна констатација. Заправо, прворазредна је гнусна неистина да сам Лековића посјетио у хотелу "Црна Гора" и позвао га да присуствује сабору Свесловенског друштва, те да је он на тај позив одговорио ријечима које је у свом одговору навео. С друге стране, своје право лице он је показао на питању предлога да Станоје Брајовић и Јоле Станишић буду укључени у почасну Редакцију Словенског гласника. Прије свега није тачан његов исказ "да су то истакнута имена, која би нашем часопису била од користи", него је он напросто изненађен предлогом брзо реаговао - "ма коме пада на памет да овдје ангажујемо информбировце и то емигранте, који су се ангажовали у антијугословенској кампањи". Моје подозрење према Лековићу због овог исказа сада он карактерише као "сумрак логике". А, управо је потпуно обрнуто - свјетлост моје сукобила се са сумраком његове логике. Јер они, као и небројене хиљаде других мученика и прогнаника, једино нијесу били Брозови истомишљеници нити присталице његове тираније, због које су као и многи други били принуђени да потраже уточиште у Совјетском Савезу и другим земљама социјализма. Лековић изгледа и данас избјегава да каже да Голооточани нијесу издајници, како је то, иначе, и декларативно обнародовано.

Надаље, чињенично притијешњен због злонамјерног уплитања у интриге око такозваног плагијата, Лековић сада провидно врлуда, не желећи да призна и каже своју недвосмислену ријеч о недопустивим намјештаљкама и обманама, помоћу којих су заобиђени прави разлози због којих нијесам примљен у Академију. Ти разлози су, дати у цитираној верзији мога претходног одговора, толико евидентни и увјерљиви да ови други, Лековићеве, нијесу ништа друго него пјена и опсјена за злоћуде и лаковјерне. Једнако тако ни рукавицама које је Лековић намакао при објашњењу смисла и резултата разговора с предсједником Академије не може се вјеровати. Не може зато што о вриједностима кандидатског дјела, попут осталих чланова Академије, и предсједник има право да каже своју ријеч. За своја три предсједничка мандата, вјеровати је да је о њему могао стећи одређени увид. Принцип јавности у академији је легитимни принцип. Тај увид је могао јавно рећи. На подршци су му били рецензенти високог угледа. Али он ништа није рекао. Није ни гласао. Зато остаје да вјерујем да то није случајно. За Лековића није упутно да о томе нагађа. Ја не нагађам, мени је јасно. Чудно је само то да се Лековић немушто јавља као његов бранилац.

Лековићева тврдња да у Академији идеолошка опредјељења и идеолошки разлози нијесу критеријум за избор, није ништа друго него

силована истина. И врапци знају да је, особито до почетка 90-их година, идеолошко-политички критеријум, укључујући и онај аспект, који је ја-чајућа нациократија означавала "великосрпским", био увелико лимитативан. Познати су и они којима такав критеријум није ишао на руку. Једновремено Лековић закреће главу од оних чињеница које говоре о изабраницима без доктората и без иједне или са једном написаном књигом. Лековић врло добро зна шта би и шта су за неке такве "пробитачнике" и "пробиисправнике" казали Владимир Илич и Мајаковски. За такве је наш народ рекао још мудрију ријеч, називајући их лисицама и скутоношицама. Клонећи се, ради мира у кући, да било шта каже о њима, није се морао латити ни опскурне улоге да насрће на мене. Нагласио бих, посебно не у оном дијелу у коме о мени говори као научнику и универзитетском професору. О томе су знатно прије њега своју ријеч казали познатији и угледнији научници него што је он. Та издашно казана ријеч налази се у предметној књизи. Према тој ријечи долично је показати бар толику одговорност да се прочита мишљење оних научника и угледника који су ме предложили за медаљу Јована Цвијића.

И мада унапријед знам да ће ово што ћу рећи бити злурадо сврстано у самохвалу, казаћу да уопште не жалим што Лековић није чуо макар нешто од онога што је о мени и мом дјелу речено у тренуцима када сам изабран за члана двају академија у Москви, те примању "Велике сребрне медаље Петра Великог", као и избора за почасног члана Руског географског друштва. И наравно, не жалим ни то што Лековић није чуо ријечи којима сам се тада обратио браћи Русима. Овоме ћу додати да особито не жалим што није имао прилику да на бројним протестним митинзима у Москви поводом злочиначке агресије НАТО-алијансе на нашу отаџбину чује моје говоре које сам заједно са нашим узорним патриотима и браћом Русима одржао. Уз поновно искрено извињење поштованим читаоцима што све ово наводим, подвлачим да не жалим што ово Лековић није чуо, јер би, и то злурадо окарактерисао као моју личну и срачунату амбицију а не као најдубљи израз свога срца и своје душе.

Сви Лековићеве покушаји да оправда свој немарни однос према Друштву црногорско-руског пријатељства су неодрживи. Он је допустио да оно до те мјере буде "девастирано" да се сада не усуђује да организује његову скупштину. А могао је, наравно, знатно раније, нарочито онда када му се Председништво Свесловенског друштва разложним писмом обратило да то учини. Недолично је сада због тога пребацити одговорност на било кога као што је недолично представљати се нереизабраним председником. Био би основни ред да се Скупштина сазове, како би Друштво изабрало нову подмлађену управу. Такво подмлађивање је неопходно ускоро учинити и у Свесловенском друштву.

Око питања "илегале" о којој је у овој полемици ријеч, ствари су потпуно јасне. Будући да се једна од њених битних интенција састојала у разобличавању сурових обрачуна са Брозовим неистомишљеницима, природно је што су њу превасходно сачињавали голооточки страдалници, њихови родственици и симпатизери. За све оне који су се у најмању руку равнодушно односили према нечувеним неправдама учињеним пре-

ма њима, накнадна "сажалијевања" су својеврсни вид самарићанства. Стога је посве излишно њихово интересовање за састав оних група активиста које су биле спремне на отпор. Много касније Лековић је могао сазнати да је илегална партија постојала, али њега било какви акциони отпори брозовштини једноставно нијесу интересовали. Тако је било од самог почетка када је, примјера ради, на Универзитету извршен обрачун, укључивши и монструозна мучења, са великим револуционаром Мирком Марковићем, затим када су настала жестока чишћења Новинарско-дипломатске школе у Београду (чији сам бруцош био), па до јунског новолујевог бунта (1968) који је Брозову свемоћ веома уздрмао, због чега је након њега извршена чистка његових актера, и професора и студената. На питање да ли је и зашто све ово и друго њему слично морало бити, одговор свакако треба тражити и у оном другом дијелу тезе да је наше схватање свијета једновремено и наш практични однос према њему. Дакле, овај други дио максиме, неразлучан од првог и с њиме једнако вриједностан, нужно је обавезивао на његову примјену. Као превише млад, па тиме и знатно неук за ондашња осмашка сложена и тешка збивања, ја прије свега нијесам ни могао нити желио да схватим нити да прихватим да неистомишљеници треба да буду хапшени и прогоњени. Уз љубав према Русији, то је био главни разлог да на начин, саображен могућим условима, како је у књизи наведено, пружим отпор. Другачије по својој души и васпитању нијесам могао поступити. Тако је било и остало и уопште нема разлога да се због тога самокомплиментирам. А у Лековићевом самокомплиментирању у истом смислу нека суде читаоци. То ће им утолико бити лакше што ће у другом његовом насртају наћи и следећу реченицу: "Послије више година проведених на школовању и специјализацији у Паризу, и у другим центрима западне Европе, ја сам се оформио и морао бити *слободар*". Овом квалификативу самом по себи не може се ништа додати, осим једног питања - чиме га слободари потврђују! Да ли "кабинетским" самозадовољством или и акционим чином и дјелом. Наравно, у приступу овом значајном питању не може бити ријечи о омаловажавању оних који се у свјетлости својих доктринарних опредјељења, теоријски упорно и енергички боре за своје погледе и ставове. Али, таквима мора бити дубоко туђе потцјењивање оних који се у срединама у којима живе и дјелују практично боре за сваки педаљ слободе, засноване на правди и истини. Јер "само они су достојни среће и слободе који се свакога дана боре за њих" (Гете). Таквима је најближа мисао водила да "успон народа не лежи у његовим великим људима, већ у расту малих" (Ортега). Стога подметати таквим људима побуне личних амбиција, карријеризма, и гле, ни мање ни више - грандоманије, значи у ствари видно испољити симптоме властите психоменталне профилације. У мојој књизи ниједан добронамјеран читалац не може наћи ниједну чињеницу која би указивала на нечовјештво моје маленкости и моје породице. Казане ријечи о нама и нашем страдалништву то потврђују. Све што су сатрапи нечовјечно предузимали противу нас срамно је пало у воду. Зато је у том најбитнијем и најинтимнијем знаку отпора и моралне сатисфакције и написана моја књига. Стога је у њој, поред осталог,

било нужно саопштити и односну документацију. Притом је, наравно, сувишно рећи да је књига само један од омањих сегмената, међу хиљадама и хиљадама оних већих и великих који говоре о једном, посебно за Црну Гору, трагичном времену. Кажемо посебно за Црну Гору, зато што је данас посве јасно да је Броз 1948. годину са далекосежним предумишљањем искористио за искорјењивање из ње толико познатог, толико историјски потврђеног русофилског и словенофилског култа. То што у томе није успио говори да је тај култ у Црној Гори неуништив. Заслијепљен реваншом, Лековић у мојој књизи ништа од тога није желио да види. С друге стране, истини за вољу, он ничим није био изазван да у овој полемици говори о битним компонентама свога, неспорно замашног, стваралачког опуса. Није зато што нијесам у довољној мјери компетентан за његову оцјену, иако се у својој широј интелектуалној радозналости нешто више занимам филозофијом и књижевношћу. Позната ми је библиографија његових радова од којих сам неке прочитао, посебно оне које ми је слао. Неколико њих, с његовом сагласношћу послао сам пријатељима у Москви. Учинио сам то преко великог пријатеља Југославије и не мање свога друга професора Виктора Георгијевича Карасјова. Он је један од именованих којима сам посветио моју књигу. Ни то Лековића бар извјесно није обуздало да бјесомучно насрне на њу.

Када сам у претходном одговору нагласио да су не мале мутне воде текле нашом отаџбином, тада сам имао на уму да многи филозофи марксисти и револуционари нијесу били довољно спремни да, жртвујући се, одлучно и енергично потискују те мутне токове бистрим водама. Уз учешће на разним научним скуповима, њихово опредјељење их је обавезивало да се и писмено и усмено непосредно обраћају народу, поготово радничкој класи. Овако, пак, изгледало је да је, сем веома ријетких изузетака, све друго било инкорпорирано у дати политички естаблишмент, у чијој су свемоћној врхушки били инаугурисани модели феудалне раскоши, самовоље и прозападне деструкције. Итд, итд.

Сваком добронамјернику је савршено добро познато шта значе, чему служе, куда воде и како скончавају све врсте и подврсте нечасних намјера. И на овом примјеру - школском по својој јасноћи, недвојбено се показало, насупротив њиховој "виспрено" сатканој спекулативној обланди, колико су оне за њиховог аутора поражавајуће. Тај самозвани "слободар" Драгутин Лековић допустио је себи да назове агресивним аутора књиге који не узмиче пред неправдом и неистином, аутора којем је човјекољубље правило живљења, интелектуалца и ствараоца (иста књига му је поред других компетентних мишљења, супротних његовим, понудила и ауторову библиографију) који се рвао са не малим невољама и тешкоћама. Он је управо грандоманском супериорношћу јуришнуо на моју књигу, мимоилазећи многе друге, које су у истини заслуживале најоштрију критику. То, уз све остало, најбоље свједочи колико је у овом случају био личан и лицемјеран.